
Perspektivy udržitelného rozvoje ve světě a v ČR

Obsah

Světová strategie udržitelného rozvoje	2
Světové strategie udržitelného rozvoje	2
Rio a Agenda 21	2
Rámcová dohoda o změně klimatu	3
Úmluva o biologické rozmanitosti	3
Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy	3
Basilejská úmluva o mezinárodní přepravě nebezpečného odpadu	3
Montrealská úmluva o ochraně ozonové vrstvy	4
Aktivity OECD	4
Evropská strategie udržitelného rozvoje	4
Evropská strategie udržitelného rozvoje (EUSDS)	4
EHLavní zásady	4
1. Limiting climate change	4
2. Addressing threats to public health	5
3. Managing natural resources more responsibly	5
4. Improving the transport system and land use	5
Národní strategie udržitelného rozvoje	5
Národní strategie udržitelného rozvoje ČR	5
Aktuální politické trendy v oblasti ŽP v ČR	6
Současná situace ČR	6
Přípravy na vstup - přístupové partnerství	6
Národní programu příprav	6
Udržitelný regionální rozvoj	6
Regionální rozvoj	6
Východiska udržitelného regionálního rozvoje	6
Cíle udržitelného regionálního rozvoje	7
Zásady udržitelného regionálního rozvoje	7
Přeshraniční aspekty regionálního rozvoje	7
Euroregiony	7
Příklad struktury studie - Irsko	8
Udržitelný rozvoj venkova	8
Národní strategický plán rozvoje venkova ČR	8
Hospodářská a společenská situace na venkově	8
Osídlení na venkově	9
Pracovní příležitosti na venkově	9
Struktura zaměstnanosti na venkově	9
Technická a občanská vybavenost	9
SWOT analýza - silné stránky	9
SWOT analýza - slabé stránky	10
SWOT analýza - příležitosti	11
SWOT analýza - ohrožení	11
Cestovní ruch a udržitelný rozvoj	12
Turistika a udržitelný rozvoj	12
Soft Tourism - měkká turistika	12

Integrated Tourism - integrovaná turistika	12
Car-free Tourism	12
Ochrana přírody a krajiny	12
Ochrana přírody a krajiny, nerostného bohatství	12
Historie	13
Legislativa	13
Ochrana území	13
Biosférické rezervace	13
Chráněná území - CHKO	13
CHKO - povaha ochrany	14
CHKO v mezinárodních sítích	14
Legislativa - ochrana druhů	14
Vlivy na přírodu a krajinu	14
Legislativní a institucionální problémy	15
Odkazy - Další relevantní VŠ kurzy	15
Mezinárodní obchod a udržitelný rozvoj	15
Fair trade - spravedlivý obchod	15
Udržitelná spotřeba	16
Local Exchange Trading Systems (LETS)	16
Udržitelná výroba a spotřeba	16
Udržitelná spotřeba	16
Udržitelná spotřeba - hlavní nástroje	16
Udržitelná spotřeba - hlavní nástroje v ČR	17
Obnovitelné zdroje energie	17
Biomasa	17
Využití biomasy	17
Biopaliva	17
Typické zdroje biomasy	18
Ekologie a občané	18
Dohody o dobrém sousedství	18
Lokální Agendy 21	18

Světová strategie udržitelného rozvoje

Světové strategie udržitelného rozvoje

OSN pořádala tři celosvětová setkání k udržitelnému rozvoji:

1. UN Conference on the Human Environment, Stockholm (1972)
2. United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), Rio de Janeiro, 3-14 June 1992 [<http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>]
3. Johannesburg Summit - The World Summit on Sustainable Development 2002 [<http://www.johannesburgsummit.org/>]

Rio a Agenda 21

Na základě konference v Riu:

- ustavena Komise OSN pro udržitelný rozvoj - Commission on Sustainable Development (CSD) [<http://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd.htm>]
- přijata tzv. Agenda 21 [<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm>]

Zpráva o plnění cílů Agendy 21 v EU po 5 letech [<http://europa.eu.int/comm/environment/agend21/implem.htm>]

Rámcová dohoda o změně klimatu

Vzhledem k tomu, že klimatické změny jsou jedním z hlavních globálních rizik, věnuje jim OSN (CSD) speciální pozornost:

- Rámcová úmluva OSN o změně klimatu [http://www.ceacr.cz/?download=ramcova_umluva_o_zmene_klimatu.pdf] přijata v roce 1992
- ČR přistoupila v roce 1993
- Kjótská konference r. 1997 ve formě Kjótského protokolu [http://www.ceacr.cz/?download=kjotsky_protokol_cz.pdf] úmluvu dále rozpracovala
- Vláda na základě toho vypracovala Strategii ochrany klimatického systému Země v České republice [<http://www.chmi.cz/cc/usn480.html>].
- Proces a perspektivy přibližuje prezentace J. Pretela (ČHMÚ) Rámcová úmluva OSN o změně klimatu v roce 2001 [<http://www.cityplan.cz/html/CZAE/Predn1-281101.ppt>].
- Přehled mezinárodních politických jednání poskytuje článek Mezinárodní dohody o změně klimatu [http://sweb.cz/climate/dokumenty/Mez_jednani.pdf] z velmi pěkně zpracovaných (českých!) přehledových stránek Změna klimatu [<http://sweb.cz/climate/>] (Lukáš Tofan, VŠE).
- E-zine Ekolist má speciální sekci o klimatických změnách [<http://www.ekolist.cz/klima.stm>].

Úmluva o biologické rozmanitosti

Úmluva o biologické rozmanitosti [[http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPLVF3XIDFT](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPLVF3XIDFT)] (Convention on Biological Diversity - CBD) je rámcovou úmluvou, která sleduje tyto hlavní cíle:

- ochranu biologické rozmanitosti
- udržitelné využívání jejích složek
- rovnoměrné a spravedlivé využívání biologických zdrojů

Úmluva byla sjednána v Rio de Janeiru v roce 1992 a v současné době má 188 smluvních stran. Jedná se o globální smlouvu, která zahrnuje ochranu různých složek živé přírody v jejich vzájemné interakci a principy jejich využívání.

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy [<http://www.cites.org>] (CITES)

Basilejská úmluva o mezinárodní přepravě nebezpečného odpadu

Basilejská úmluva o mezinárodní přepravě a nakládání s nebezpečným odpadem [<http://www.basel.int>] (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal - BC)

Montrealská úmluva o ochraně ozonové vrstvy

Pod hlavičkou UNEP [<http://www.unep.org/ozone/index.asp>] byla na základě principu předběžné opatrnosti podepsána dohoda o ochraně ozonové vrstvy Země (Montrealský protokol [http://www.unep.org/ozone/Treaties_and_Ratification/2B_montreal%20protocol.asp]).

Aktivity OECD

- Roku 1998 zřízena při OECD Ministerial level Round Table on Sustainable Development [http://www.oecd.org/document/57/0,2340,en_2649_37425_31549817_1_1_1_37425,00.html]
- OECD publikuje Environmental Outlook, <http://electrade.gfi.fr/cgi-bin/OECDBookShop.storefront/EN/product/972001011P1>
- Nabízí Sustainable Development's Glossary [http://www.oecd.org/glossary/0,2586,en_2649_37425_1970394_1_1_1_37425,00.html]

Evropská strategie udržitelného rozvoje

Evropská strategie udržitelného rozvoje (EUSDS)

European Union Sustainable Development Strategy [<http://europa.eu.int/comm/environment/eusds/>] byla přijata na návrh Evr. komise na zasedání Evropské Rady v Gothenburgu r. 2001.

Integruje ekonomické, sociální a ekologické aspekty.

Přijetí této strategie by postupně mělo ovlivnit formulace společných politik EU jako jsou:

- Common Agricultural Policy
- Common Fisheries Policy
- Common Transport Policy
- Cohesion Policies

EHlavní zásady

Hlavní zásady (ponecháno v angl. originálu):

1. Limiting climate change and increasing the use of clean energy
2. Addressing threats to public health.
3. Managing natural resources more responsibly
4. Improving the transport system and land use

1. Limiting climate change

- the phasing out of subsidies to fossil fuel production and consumption by 2010
- a new framework for energy taxation

- tradeable permits for CO₂
- promoting alternative fuels, such as biofuels for cars and trucks
- actions to improve energy efficiency.

2. Addressing threats to public health

- establishing a European Food Authority in 2002
- further reorientation of support from the Common Agricultural Policy towards quality in production methods and output rather than quantity, including the phase out of tobacco subsidies, while putting into place measures to develop alternative sources of income and economic activity for tobacco workers and growers
- improving consumer information and awareness through clear food labelling
- a comprehensive Community strategy to promote health and safety at work.

3. Managing natural resources more responsibly

- establishing indicators on biodiversity and resource use
- reducing the EU fishing fleets to a level compatible with global sustainability
- further reform of the CAP
- an Integrated Product Policy to cut waste
- putting in place of EU legislation on environmental liability by 2003.

4. Improving the transport system and land use

- a framework for transport charges to get prices for different modes of transport right
- prioritising investments in public transport and railways
- inland waterways and short sea shipping
- developing open markets at EU level for railways and air traffic.

Národní strategie udržitelného rozvoje

Národní strategie udržitelného rozvoje ČR

Východiska:

- pracovní verze Národní strategie udržitelného rozvoje ČR z r. 2001 (COŽP UK)
- pracovní verze Národní strategie udržitelného rozvoje ČR z r. 2002 (ČEÚ MŽP)
- manifest *Svoboda a udržitelnost* (IPICREU, 2003)

Aktuální politické trendy v oblasti ŽP v ČR

Článek EkoListu Jahnova skupina navrhuje radikální reformu ekologických zákonů [<http://ekolist.cz/zprava.shtml?x=282509>]

Současná situace ČR

V souvislosti se vstupem ČR do EU si uvedeme podstatu environmentální politiky Evropské Unie.

Poznáme hlavní strategické kroky ČR v oblasti ŽP před vstupem do EU a problémy s tím spojené.

Přípravy na vstup - přístupové partnerství

- Trvalá transpozice legislativy
- Zavedení podrobných harmonizačních programů a prováděcích strategií
- Plánování a zahájení těchto programů a strategií
- Pozice EU pro vyjednávání s ČR (v oblasti ŽP) [<http://www.czp.cuni.cz/enlacz/Vyjedn/composcz.pdf>]

Národní programu příprav

- Národní program: <http://www.euroskop.cz/euroskop/site/cr/dokumenty/dokumenty/NP2001cz.pdf>
- Jeho financování: http://www.euroskop.cz/euroskop/site/cr/dokumenty/dokumenty/NP2001cz_tabulky.pdf
- Aproximační strategie v oblasti ŽP [<http://www.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/7c62002705bc3e55c12567f50026c009?OpenDocument>]
- Dopady vstupu: Zpráva Evropské komise - The Challenge of Environmental Financing in the Candidate countries [<http://www.czp.cuni.cz/enlacz/Vyjedn/001English3.pdf>]
- Dopady vstupu: Studie rady vlády ČR o dopadu vstupu do EU pro ČR [http://www.vlada.cz/1250/vrk/rady/ses/dokumenty/studie_eu.pdf]

Udržitelný regionální rozvoj

Regionální rozvoj

Rozvoj státu není možné chápat výlučně z makropohledu (agregovaně), je třeba se dívat i na jeho regionální rozložení, které je často velmi heterogenní.

V současnosti, za existence územně-samosprávného členění státu na kraje, je regionální rozvoj podstatným prvkem jejich fungování vyšších územněsprávních celků.

Východiska udržitelného regionálního rozvoje

- pokles tempa růstu (nebo i absolutní pokles) ekonomiky v regionech
- ztráta ekonomického významu zemědělství (v ČR jen 2 % HDP)

- nerovnoměrnost růstu - vznik tzv. ostrůvků prosperity v moři stagnace a bezradnosti
- koncentrace ekonomických aktivit do měst a kolem měst a naproti tomu vyliďňování

Cíle udržitelného regionálního rozvoje

Regiony by měly být:

- ekonomicky produktivní
- sociálně příznivé
- ekologicky udržitelné

Zásady udržitelného regionálního rozvoje

- poskytnout smysluplné možnosti pracovního uplatnění obyvatel regionu
- nalézt udržitelné ekonomické aktivity vhodné pro region
- nestavět rozvoj např. na levné pracovní síle
- posilovat vzdělanost obyvatel
- podporovat pocit sounáležitosti s prostředím a lidmi

Přeshraniční aspekty regionálního rozvoje

- Přeshraniční spolupráce nabývá v EU jiné dimenze než klasická mezinárodní spolupráce.
- V ČR jsou historické vazby zejm. JM a Dolního Rakouska, jakož i JM a slovenského Záhorí, českého a polského Slezka, SČ a Saska velmi těsné.
- Problémy často velmi podobné - povodně (JM - Dyje), znečištěné živ. prostředí (SČ - Nisa), charakter průmyslu (Slezsko)
- Přeshraniční spolupráce výhodná např. ve fungování integr. záchranného systému
- Reakcí na tyto potřeby je vznik tzv. Euroregionů.

Euroregiony

Při česko-německé/-polské hranici z iniciativy měst vznikly postupně tzv. *Euroregiony*.

Cílem je kromě navázání užší spolupráce vč. koordinace inženýrských záležitostí také získat možnost čerpat prostředky strukturálních fondů EU.

Euroregiony s participací ČR:

Šumava - Böhmerwald	80 obcí, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, doprava, hraniční přechody aj.
Egrentis (Chebsko)	okr. CH, KV, SK, TC, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, doprava, obchod, hraniční přechody aj.

Krušnohoří - Erzgebirge	okr. MO, CH, LN, TP, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie, hraniční přechody aj.
Labe - Elbe	okr. LT, TP, UL, DC, v Německu Dresden, Pirna, Meissen, cílem je doprava, ochr. ž.p., školství, kultura, sport aj.
Nisa (Trojmezí)	LI, JB, CL, SE, dále v Sasku, Horním Slezsku, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie
Slezsko	OV, FM, KI, NJ + přilehlé polské okr., cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie

Příklad struktury studie - Irsko

Nils Jagnow et al: Sustainable Regional Development for Tourism in County Donegal, Republic of Ireland [<http://www.hausarbeiten.de/faecher/vorschau/12070.html>], University of Dortmund – Faculty of Spatial Planning, 2000/2001

Udržitelný rozvoj venkova

Národní strategický plán rozvoje venkova ČR

Národní strategický plán rozvoje venkova ČR (NSPRV) vychází z hlavních strategických priorit EU pro léta 2007–2013 s důrazem na zvyšování ekonomického růstu, vytváření nových pracovních příležitostí a udržitelný ekonomický rozvoj. V odpovídajícím rozsahu jsou také reflektovány závěry summitů v Lisabonu a Göteborgu.

Národní strategický plán rozvoje venkova ČR zajišťuje vazby mezi obecnými cíli rozvoje evropského venkova (vyjádřené nařízením Rady (ES) č. 1698/2005) a cíli rozvoje venkova ČR, odpovídajícími „evropským strategickým směrům“, třem strategickým rozvojovým osám (konkurenceschopnost, ochrana přírody, životního prostředí a krajiny, a rozvoj a diverzifikace venkovského života). NSPRV také zajišťuje spolupráci a koordinaci s ostatními nástroji politiky ČR a EU (strukturální politika, politika soudržnosti, ochrana životního prostředí a přírodních zdrojů, a rybářská politika) s cílem zabránit překryvům ve využívání těchto nástrojů a jejich účinným (efektivním) využíváním vytvářet synergické efekty.

Existence a realizace NSPRV bude přínosem k orientaci ČR jako členského státu EU směrem k požadavkům rozvoje společného trhu v souladu s revidovanou Společnou zemědělskou politikou. Bude také přispívat k orientaci a podpoře investorů v zemědělství, lesnictví, potravinářském průmyslu, dřevozpracujícím průmyslu a venkovských oblastech směrem k úspěšné integraci do jednotného evropského trhu prostřednictvím rozvoje ekonomických příležitostí pro podnikání v naší zemi. Národní strategický plán rozvoje venkova ČR bude realizován v období let 2007 - 2013, prostřednictvím Programu rozvoje venkova (PRV).

Hospodářská a společenská situace na venkově

viz NÁRODNÍ STRATEGICKÝ PLÁN ROZVOJE VENKOVA ČESKÉ REPUBLIKY NA OBDOBÍ 2007–2013, MZe ČR:

- celková rozloha venkovských regionů NUTS 3 v ČR 78 370,9 km², tj. 99,37 % území státu
- žije v nich cca 9,05 mil. obyvatel, tj. 88,55 % obyvatel státu
- Za venkovské obce se v ČR zpravidla považují obce s méně než 2 000 obyvateli.

- Venkovské regiony se vyznačují nižším podílem obyvatelstva v produktivním věku (70,8 %), přičemž nejnižší podíl obyvatelstva v produktivním věku (66,5 %) je v nejmenších obcích (do 100 obyvatel).

Osídlení na venkově

Vylidňování venkova se zastavilo, nicméně to je způsobeno masivní výstavbou rodinných domů v okolí velkých měst a vznikem husté satelitní zástavby v těchto oblastech.

V mezilehlých a odlehlých oblastech však k vysídlování venkova dochází stále.

Jedná se zvláště o pohraniční oblasti, oblast Vysočiny a regiony s vyšší mírou nezaměstnanosti.

Týká se také častěji nejmenších obcí (do 200 až 500 obyvatel).

Pracovní příležitosti na venkově

Typické problémy venkova:

- velká vyjížďka za prací (60 %)
- odliv mladých lidí
- celkově nižší ekonomická aktivita lidí (49,4 %)
- na venkově nezaměstnanost více postihuje ženy

Struktura zaměstnanosti na venkově

Vysoký podíl zaměstnanosti v zemědělství, lesnictví a rybolovu:

- celkem 230 tis. ekonomicky aktivních obyvatel, tj. 4,4 % v celé ČR, ale
- v obcích do 2000 obyvatel činí tento podíl 11,1 %

Další odvětví:

- obchod, pohostinství a některé služby 8,9 %,
- stavebnictví 10 %
- průmysl s 32,7 %.

Celkově je o 26 % nižší zaměstnanost ve službách než v městských oblastech

Technická a občanská vybavenost

Oboje se zlepšuje:

- cca 62 % obcí má základní občanskou vybavenost
- veřejné vodovodní sítě byly v roce 2004 ve více než 80 % obcí

SWOT analýza - silné stránky

Silné stránky

- rozmanitost typů krajiny (atraktivita krajiny), přírodní bohatství
- vhodná velikostní struktura zemědělských podniků z hlediska investic a konkurenceschopnosti
- tradice obhospodařování půdy, a to i v méně příznivých oblastech
- dostatečná síť a tradice zemědělského a lesnického školství
- propracovaný systém chráněných území
- kulturní dědictví, živé spolkové aktivity a bohatství tradic
- lesnická legislativa zohledňující principy trvale udržitelného hospodaření
- rozvinuté (telekomunikační) a husté (silniční, železniční) sítě a přijatelná dopravní obslužnost obcí
- dočasně nízká cena zemědělské půdy a pracovních sil
- zkušenosti s pozemkovými úpravami

SWOT analýza - slabé stránky

Slabé stránky

- stárnutí obyvatel venkova a odliv obyvatel v produktivním věku
- nedostatek pracovních příležitostí na venkově
- chudá struktura ekonomických činností na venkově, nízká podnikatelská aktivita
- nedostatečná nabídka vybavení a služeb na venkově
- zastaralé technické a technologické vybavení zemědělských a lesnických podniků
- nízký podíl produkce s vyšší přidanou hodnotou, nízká úroveň příjmů v zemědělství, vysoká zadluženost
- nedostatečné využívání marketingových praktik a poradenství zemědělskými podnikateli
- pomalý přenos nových poznatků výzkumu a vývoje do praxe
- vysoký podíl půd v méně příznivých oblastech nebo ohrožený erozí a degradací
- snížená retence vody v půdě a krajině, nedostatečná preventivní protipovodňová opatření
- nevyjasněné vlastnické vztahy k půdě
- pokles biodiverzity a úbytek přírodních hodnot na druhově cenných stanovištích
- nedostatečná integrace zemědělských prvovýrobců a zpracovatelského průmyslu
- plošné znečištění povrchových i podzemních vod ze zemědělství a obcí
- nízká vybavenost obcí do 2000 obyvatel kanalizací s čistírnou odpadních vod
- nevhodná druhová, prostorová a věková skladba lesů a jejich špatný zdravotní stav
- špatný stavebně technický stav venkovských budov a památek
- nedostatečná infrastruktura cestovního ruchu a informovanost o jeho možnostech

- nedostatečné využití moderních informačních a komunikačních technologií
- narušení funkčnosti rybníků a vodních nádrží včetně jejich hrází

SWOT analýza - příležitosti

Příležitosti

- mezinárodní podpora trvale udržitelného rozvoje v EU, růstu a zaměstnanosti, ochrany přírody - soustava Natura 2000
- možnost širšího využití trhů v EU a v třetích zemích
- produkce obnovitelných zdrojů energie v souladu se závazkem EU, zpracování a využití těchto zdrojů
- rostoucí poptávka po kvalitních potravinách a bioproduktech
- využití kulturních specifík venkovských regionů pro cestovní ruch
- rostoucí zájem společnosti o rozvoj venkova, ochranu přírody a krajiny
- podpora rozvoje pracovních sil a zlepšující se vzdělanost a kvalifikace venkovského obyvatelstva
- využití místních partnerství a spolupráce ve venkovském prostoru
- rostoucí poptávka po mimoprodukčních funkcích zemědělství i lesa
- zvýšení potenciálu vodních nádrží z hlediska možností jejich víceúčelového využití
- zvýšení role zemědělských a lesnických subjektů v péči o krajinu a přírodu

SWOT analýza - ohrožení

Ohrožení

- dovoz levné zemědělské produkce z nákladově příznivějších regionů světa
- tlak obchodních řetězců, monopolizace
- vysoké náklady na plnění a dodržování evropských norem zaměřených na zemědělství, ochranu životního prostředí a zpracovatelský průmysl
- ztráta pracovních míst a v některých oblastech vyliďňování venkova
- odchod specialistů ze zemědělských podniků v důsledku nekonkurenceschopných platebních podmínek v sektoru
- klimatické změny a změny v hydrologickém režimu krajiny
- nedostatečná informovanost o přírodním a kulturním dědictví
- pomalý proces komplexních pozemkových úprav
- nízká kupní síla venkovského obyvatelstva, malý investiční kapitál
- ohrožení cenných stanovišť, vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů v zemědělsky obhospodařované krajině.

Cestovní ruch a udržitelný rozvoj

Turistika a udržitelný rozvoj

Cestovní ruch je významným hospodářským odvětvím (i v ČR - roční devizové příjmy přes 100 mld Kč).

Způsob, jakým je masová turistika prováděna, však v mnohém odporuje udržitelnosti:

- výstavba turistických zařízení v unikátních lokalitách: příklad z ČR - Rancířov (Česká Kanada)
- preference unifikované "globalizované" turistické zábavy: příjezd autem všude, golf, tenisové kurty, bazény, lanovky - viz např. rakouské nebo švýcarské Alpy
- někde je působení rekreatantů vysloveně škodlivé - např. devastace horských svahů lyžováním, lesních cest horskými koly
- pomíjení místní kultury, tradic až izolace od místního obyvatelstva
- využívání nevhodných druhů dopravy - letecká, osobním autem

Slovníček pojmů z oblasti cestovního ruchu [<http://www.tui.com/en/ir/glance/glossary/tourism.html>]

Soft Tourism - měkká turistika

Soft tourism (Eco tourism) [http://www.hobotraveler.com/ec_00000485.php] - "měkká" turistika - je takový typ cestovního ruchu, který se snaží harmonizovat potřeby turistů a místního obyvatelstva, neničí ani přírodu ani kulturní unikátnost cílového místa.

Příkladem komerčně fungujícího katalogu eko-turistických nabídek je Ecotourist [<http://www.eco-tour.org/>].

Integrated Tourism - integrovaná turistika

- Je alternativou čistě "měkké" turistiky, chápe se jako „jako cestovní ruch, který se přímo váže na ekonomický, sociální, kulturní a přírodní potenciál území, v němž se odehrává.“
- Turistům tedy nejsou vytvářeny unifikované ("globalizované") podmínky a služby, ale podmínky odpovídající místním možnostem a zvyklostem.
- Integrovaná turistika se tak částečně přibližuje ideálu měkké turistiky.

Car-free Tourism

Je turistikou [http://www.eco-tour.org/info/w_10004_en.html], která upřednostňuje dopravu neznečišťující životní prostředí - tedy bez individuální automobilové dopravy.

V Evropě se připravuje síť European Offer-Group "car-free tourism" (Europäisches Netzwerk Autofreier Tourismus - EUNAT).

Ochrana přírody a krajiny

Ochrana přírody a krajiny, nerostného bohatství

Poznáte historii a hlavní nástroje ochrany přírody a krajiny.

Historie

První chráněná území

- první přírodní rezervace - na panstvích Schwarzenberků (např. Boubín, Žofín) a Bukwoyů
- první národní park - *Krkonošský NP*

Legislativa

- po 2. svět. válce: zák. 40/56 Sb., *o ochraně přírody*
- dnes: zák. 114/92 Sb., *o ochraně přírody a krajiny*
- ochrana *obecná* (chrání obecně přírodu) a *zvláštní* (chráněná území)

Ochrana území

Předmět ochrany - Chráněné oblasti (6 kategorií):

1. národní parky (NP) (Krkonoše, Šumava, Podyjí, České Švýcarsko, celkem 1,4 % území)
2. chráněná krajinná oblast (CHKO) (celkem 24, 13 % území)
3. národní přírodní rezervace (NPR),
4. národní přírodní památka (NPP),
5. přírodní rezervace (PR),
6. přírodní památka (PP)

Celkem představují cca **15 % území ČR**.

Biosférické rezervace

Dalším typem ochrany jsou *biosférické rezervace*, zahrnuté v celosvětové síti UNESCO:

- NP: Krkonoše, Šumava, Podyjí
- CHKO: Křivoklátsko, Pálava, Třeboňsko, Bílé Karpaty

Specifickým (nižším) typem území "hodného zřetele" jsou tzv. přírodní parky (např. Halasovo Kunštátsko).

Chráněná území - CHKO

- Chráněné krajinné oblasti jsou plošně rozsáhlá chráněná území s významným podílem původní nebo málo člověkem pozměněné přírody v harmonicky utvářené krajině.
- Nejstarší je Český ráj (r. 1954)
- V současnosti je jich v ČR 24.
- Největší je CHKO Beskydy (1160 km²), nejmenší CHKO Blaník (41 km²).

- V okolí Brna jsou nejbližšími CHKO Moravský kras (okr. BO, BK), Pálava (okr. BV), Žďárské vrchy (ZR)
- Správu všech CHKO zastřešuje státní rozpočtová organizace Správa chráněných krajinných oblastí.

CHKO - povaha ochrany

- Stát chrání CHKO výkonem speciální státní správy propojeným s odbornou činností.
- Rozdělením do zón diferencované ochrany.
- Plánem péče o CHKO, který formuluje vlastní strategii ochrany a je výchozím podkladem pro územní a lesní hosp. plány a osnovy a jiné druhy plánovací dokumentace.
- Toem financí ze státem garantovaných programů (Pg. péče o krajinu, Pg. revitalizace)

CHKO v mezinárodních sítích

- 5 CHKO je v síti biosférických rezervací pg. MAB UNESCO (Bílé Karpaty, Křivoklátsko, Pálava, Šumava, Třeboňsko)
- 5 CHKO je částečně chráněno Ramsarskou konvencí o mokřadech (Kokořínsko, Litovelské Pomoraví, Poodří, Pálava, Třeboňsko)
- Všechny CHKO jsou součástí navrhované evrop. ekologické sítě minimálně jako území zvýšené péče o přírodu a krajinu
- Nejhodnotnější jsou jádrovými oblastmi této sítě.

Legislativa - ochrana druhů

Vyhláška č. 395/1992 - 3 kategorie druhů:

1. kriticky ohrožený druh
2. silně ohrožený druh
3. ohrožený druh

Vlivy na přírodu a krajinu

Charakter osídlení

- v ČR převládá kulturní krajina s vysokým stupněm využívání (zemědělství, zástavba, komunikace)
- vč. chráněných území

Nad/regionální vlivy

- imise, kyselá deště

Vliv rekreace

- lyžování: vleky, lanovky, sněžné skútry
- rozptýlená zástavba chatami

- porušování zákazů vstupu
- horská kola,...

Těžba surovin a její vliv na ŽP

- i v chráněných oblastech (vápenec, rašelina, štěrkopísky)

Staré zátěže

- vnitřní dluh až stovky mld. Kč

Legislativní a institucionální problémy

- nepropojenost, např. horní právo
- nedostatky v trestním zákonu
- problémy s vlastnickými právy - nap. jeskyně, podzemní voda
- Strategickým dokumentem je Státní program ochrany přírody a krajiny <http://www.env.cz/pvs/spopk>

Veřejná správa

- neustálenost kompetencí - např. odpady: MŽP (ČEU a VÚV)
- pravomoci vs. zdroje VÚSC (krajů)

Odkazy - Další relevantní VŠ kurzy

FSS MU: Globální ekosystémy a biotické krize v historii Země

vyučuje: *Prof. RNDr. Rostislav Brzobohatý, CSc., Katedra geologie a paleontologie, PřF MU, Brno*

Geologická minulost Země nabízí nepřeberný zápis planetárních informací během plných 4 miliard let. Neživá i živá složka se v něm vzájemně ovlivňují v obdivuhodném prolínání svých kroků. Jejich společným výtvozem je jedinečný obraz litosféry, hydrosféry, atmosféry, biosféry a noosféry jak je známe dnes. Kurz ukáže proměnlivost globálních ekosystémů v čase a roli biotických krizí v nich, dotkne se i problematiky vymírání. Z geologického záznamu se pokusí odvodit závěry pro pojetí evoluce jako nelineárního tvůrčího procesu a diskutovat antropocentrický pohled na tento proces.

Mezinárodní obchod a udržitelný rozvoj

Fair trade - spravedlivý obchod

Mezinárodní obchod byl (a částečně dosud je) vlivem bohatých států asymetrický, zvyhodňuje je před chudými.

Fair-trade (spravedlivý obchod) spočívá v tom, že:

- výrobek byl v zemi třetího světa vyroben za dodržování standardů Mezinárodní org. práce (MOP) - např. bez dětské práce
- je ekologicky šetrný

- výrobci zajišťuje spravedlivou část zisku
- podporuje místní komunity

Udržitelná spotřeba

Local Exchange Trading Systems (LETS)

Local Exchange Trading Systems [<http://www.lets-linkup.com/>] (LETS) je souhrnné označení pro komunitní hospodářské systémy fungující na bázi výměny služeb na místní bázi.

- V současnosti existuje cca 1500 skupin LETS v 39 zemích
- místo peněz se pro výměnu služeb (ale i zboží, zejména z drobné výroby) používají body (points)
- komunity jsou mezinárodně provázané a členové se navštěvují
- LETS jsou terčem kritiky daňových úřadů - z obratu (příjmu), který se nerealizuje v legální měně nelze kalkulovat daně
- Podrobnější informace lze najít v The 20 Most Asked Questions About LETS [<http://www.lets-linkup.com/080-All%20About%20LETS.htm>].

Udržitelná výroba a spotřeba

Zásady (viz IPICREU, 2003):

- zákonem garantovat návratnost investic do zařízení využívajících obnovitelné zdroje
- zdanit čerpání neobnovitelných zdrojů
- danové osvobození výnosů ekologických investičních fondů
- zvýšit spoluúčasť výrobců a dovozců na placení zpětného odběru výrobků/odpadu
- zavést další ukazatele mimotržního stavu ekonomiky
- motivovat zvýšení výdajů na výzkum v oblasti UR

Udržitelná spotřeba

Prioritou *Agendy 21* (1992) i *Implementačního plánu* z Johannesburgu (2002).

Spotřebu je třeba řídit různě podle skupiny spotřebitelů:

Efektivní spotřeba	"za méně vyrobit více" - zajímavé pro podniky
Změněná spotřeba	optimalizace nástrojů a regulačních pravidel státu vč. chování státu jako ekon. subjektu
Odpovědná spotřeba	lidé, koncoví spotřebitelé

Udržitelná spotřeba - hlavní nástroje

Ekologická daňová reforma   např. ECOTAX

Zelené nakupování státní správy (příp. podniků)	např. PROCURA 2003+	
Informování spotřebitelů	o vlivech výrobků po dobu životního cyklu	
	registry emisí (PRTR)	UNECE PRTR Protocol 2003
	produktové registry	sledují zejm. nebezpečné látky
	registry ekoznaček	a deklarací EPD a podle ISO 14020

Udržitelná spotřeba - hlavní nástroje v ČR

Podle (Velek, 2003) se vládě ČR doporučuje:

1. Zřídit *Výbor pro US a výrobu* (pod Radou vlády pro udržitelný rozvoj)
2. Odstranit environmentálně škodlivé dotace (vč. snížení DPH na příznivé)
3. Připravit vládní program "*Zelená veřejná správa*"
4. Vyhodnocovat indikátory UV a US v ČR a vyspělých zemích
5. Podporovat vzorové projekty šetrné spotřeby a výroby vč. podpory lokální výměny služeb (LETS)

Do konce 2004 by měl být připraven *Desetiletý rámeček programů udržitelné výroby a spotřeby*.

Obnovitelné zdroje energie

Biomasa

Pojem biomasa (viz Wikipedia, Biomasa [??]) označuje veškerou organickou hmotu vzniklou prostřednictvím *fotosyntézy*, nebo hmotu živočišného původu.

V užším slova smyslu je takto označována rostlinná biomasa využitelná pro energetické účely jako obnovitelný zdroj energie.

Využití biomasy

Převážně energetické, využívané spalováním biomasy nebo její přeměnou na ušlechtlejší biopaliva (bioplyn, bioetanol)

Biopaliva

Biopaliva jsou obecně paliva vyrobená z biomasy. Mohou být:

- tuhá - dřevo (štěpky, polena, pelety, piliny), sláma, seno
- kapalná - alkoholová (bioetanol, biometanol), v některých zemích již regulérně využívané i k pohonu automobilů (Brazílie - nejčastěji z kukuřice, obilí, brambor, cukrové třtiny a cukrové řepy), olejová (rostlinný olej - i použitý potravinářský), bionafta - estery (MEŘO), získávaná transesterifikací rostlinných olejů a živočišných tuků.

- plynná - bioplyn (rozkladem biomasy za nepřístupu vzduchu - směs metanu a oxidu uhličitého, vodních par), dřevoplyn (zplyňováním dřeva - směs vodíku, CO₂, CO, vodních par)

Typické zdroje biomasy

Biomasa se vyskytuje všude, je také odpadem mnohých lidských činností vč. odpadů z domácností, zemědělství, průmyslového zpracování přírodních surovin (dřeva). Může být také cíleně pěstována

- Rychlerostoucí dřeviny [http://cs.wikipedia.org/wiki/Rychlerostouc%C3%AD_d%C5%99eviny] - jsou dřeviny s krátkou obmětní dobou a s hmotovým přírůstkem výrazně převyšujícím průměrný hmotový přírůstek ostatních dřevin.
- Sláma, seno
- Biologické složky komunálního odpadu
- Další zemědělské odpady
- Odpady z dřevovýroby

Ekologie a občané

Dohody o dobrém sousedství

Dohody o dobrém sousedství [<http://www.ecn.cz/rtk/GNA-nadace.htm>] (Good Neighbour Agreement - GNA) byly prvně sestaveny v USA (bohatá tradice občanské společnosti).

Lze je charakterizovat takto, viz (Kundrata, Velek, 1998):

Dohody tomto širokém pojetí by měly vést podniky k tzv. "trvale udržitelné produkci", která je čistá a udržitelná pro prostředí, bezpečná pro život občanů i zaměstnanců, a sociálně spravedlivá z hlediska pracovních míst a jistot. Dohodu má prosazovat široká koalice lokálních autorit, občanských organizací a odborových organizací.

Lokální Agendy 21

Lokální Agenda 21 (LA21) je program rozvoje obcí a regionů udržitelným způsobem. Koncepce *lokálních agend* tvoří součást *Agendy 21* přijaté r. 1992 v Řiu.

V signatářských zemích Agendy 21 jsou v míře uplatňování lokálních agend velké rozdíly - někde existují až v 90 % obcí, jinde (jako v ČR) jde spíše o výjimky.

Hodnoty prosazované LA21:

- partnerství (veřejná správa-občané)
- spolupráce
- komunikace a plánování časových postupů (zajímat se průběžně, nikoli řešit vše ad hoc)
- participace (na rozhodování)